

CONFERENTIE EN LANDELIJKE ANLB DAG

SUCCESVOL BOEREN MET NATUUR

3.8 Praktische aanpak monitoring natte dooradering en water

Rémon ter Harmsel – Stichting RAVON

BOERENNATUUR.NL
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

Praktische aanpak monitoring natte dooradering en water

Amfibieën & Vissen

Rémon ter Harmsel

Landelijke ANLb-dag, Velp, 7 april 2017

Inhoud

- RAVON
- Agrarisch natuur- en landschapsbeheer
- Uitvoering landelijke beleidsmonitoring
- Doelsoorten
- Monitoring

Stichting RAVON

RAVON is hét aanspreekpunt en de kennisorganisatie voor de bescherming en studie van reptielen, amfibieën en vissen in Nederland.

Stichting RAVON

- Stichting Reptielen Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland
- Ca. 1000 donateur en 2500 waarnemers
- Bescherming → kennis en onderzoek
- Gericht op soorten en leefgebieden
- Werkzaamheden: inventarisaties, monitoring, advies, onderzoek naar ziekten, wetgeving en beleid, promotie (tv, film, publicaties), vrijwilligersnetwerk
- Voor (semi)overheden, rijk, waterschappen, private partijen
- 45 medewerkers
- Sinds 2016 verantwoordelijk voor opbouw en uitvoering meetnet ANLb amfibieën en vissen

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

- In 2016 vernieuwd stelsel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer
- Grote rol agrarische collectieven
- Leefgebiedenbenadering
  - Weidefauna / open grasland
  - Akkerfauna / open akker
  - Droge dooradering
  - Natte dooradering
- & categorie Water(beheer)

- Veel nieuwe doelsoorten (m.n. natte dooradering)

Monitoring ANLb

- Beheermonitoring op niveau van maatregelen

Is de maatregel goed uitgevoerd, effectief, is er afstemming nodig?

Verantwoordelijkheid Collectief

- Beleidsmonitoring op landelijk niveau

Ontwikkeling en verspreiding van soorten in gebieden met en zonder agrarisch natuurbeheer → draagt ANLb bij aan de instandhouding?

Trendanalyse!

Verantwoordelijkheid Provincies

Beleidsmonitoring ANLb

- Opdracht BIJ12 uitvoering RAVON (amfibieën en vissen)
- Uitrollen van een duurzaam meetnet (NEM, CBS & PGO's)
- Start maart 2016
- Momenteel gestart met 2^e meetjaar (1^e volledige meetjaar)
- Opzet van een meetnet → uitvoering monitoring door vrijwilligers, RAVON en extern ingehuurde ecologen
- Samenwerking met collectieven
- >800 km-hokken en >2400 meetpunten / meettrajecten

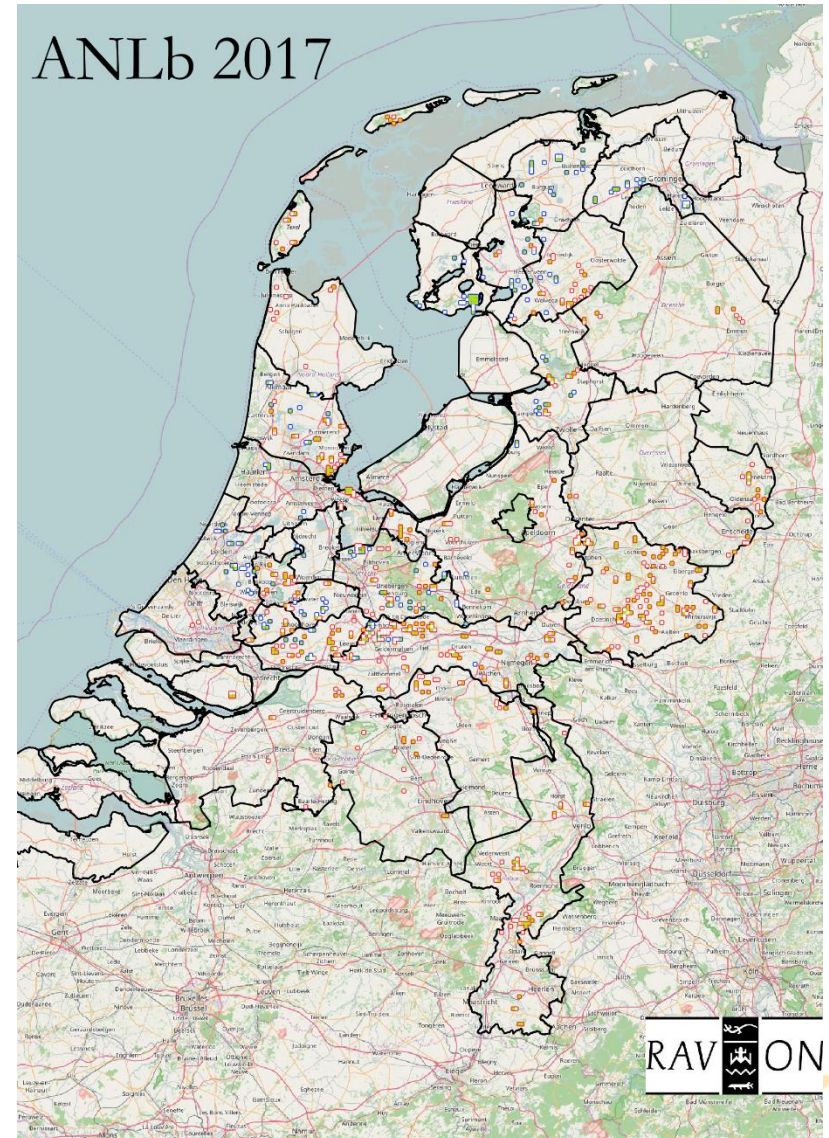
Meetnet amfibieën en vissen

Totstandkoming aanwijzing km-hokken

Aantal 'eisen':

- Verspreiding doelsoorten
- Afgesloten ANLb pakketten
- Passende referentie locaties
- Verdeelsleutel provincies

Vergelijking ANLb-locaties met referenties

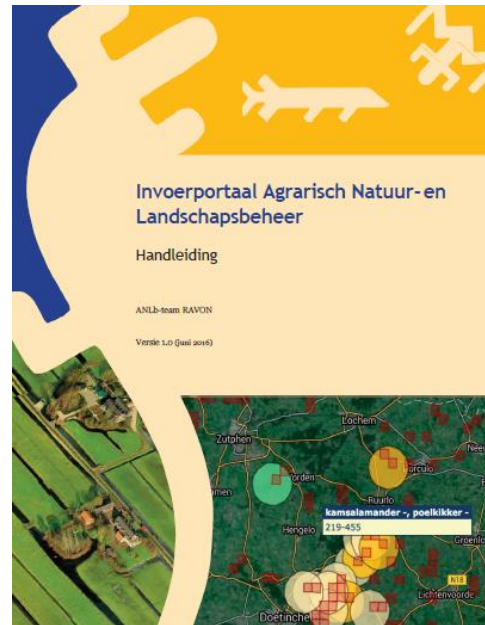
Meetnet amfibieën en vissen

Tabel 1: Pakketten met (mogelijke) relevantie voor de doelsoorten onder de amfibieën en vissen.

	3 Plas-dras (alle varianten)	5a-k Kruidenrijk(e) grasland(rand)	8 Hoog waterpeil	9 Poel en klein historisch water	10a-c Natuurvriendelijke oever met ruigtebeheer of schapenbegrazing	12a Baggeren	12b&c Ecologisch slootschonen	13a-g Botanisch(e) weiland/hoolland(-rand)	14 Stoppeland	15a-d Wintervoedselakkers	16a&b Vogelakkers	17 Bouwland voor hamsters	18 Kruidenrijke akker	19 Kruidenrijke akkerrand	20 Hakhoutbeheer	21 Beheer van bomenrijen	22 Knip- en scheerheg	23 Struweelhaag	24 Struweelrand	27 Hakhoutbosje	28 Griendje	29 Bosje	30 Nestgelegenheid Zwarte Stern	31 Insectenrijk grasland	32 Insectenrijke graslandrand
Alpenwatersalamander	1	1		2	1									2				2	1	1	1	1		1	1
Beekprik					1	2	1																		
Bittervoorn					2	2	2																1	1	1
Boomkikker	1	1	1	2				1						2				2	2	1	1	1		1	1
Grote modderkruiper	2		1	1	2	2	2																		
Heikikker	2	2	2	2	1	2	2	2						2				2	1	2	2	2		2	2
Kamsalamander	1	1	2	2	1	2	2	1						2	1			2	2	1	1	1		1	1
Kleine modderkruiper					2	2	2																		
Knoflookpad	1	1	1	2	1			1	1	2	2	2	2	2				2	1	1	1	1		1	1
Poelkikker	1	1	1	2	2	2	2	1						2				2	1	2	2	2		1	1
Rugstreepad	2	1	2	2	1	2	2	1	1				1	1	2			2	1					1	1
2=grote bijdrage																									
1=kleine bijdrage																									

Meetnet amfibieën en vissen

- Doelsoorten:
  - Amfibieën: boomkikker, heikikker, kamsalamander, knoflookpad, poelkikker en rugstreeppad
  - Vissen: bittervoorn, kleine en grote modderkruiper (en beekprik)
  - Gestandaardiseerde methode: handleidingen
  - Invoermodule

Meetnet amfibieën en vissen

» RAVON ACTIEF > VELDONDERZOEK (NEM) > MEETNET ANLB

Met het schepnet het platteland op!

RAVON ondersteunt de provincies en agrarische natuurverenigingen bij de beleidsmonitoring van amfibieën en vissen voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLB). Via een nieuw ANLB-meetnet wordt onderzocht of dit beheer een positief effect heeft op soorten. Daarvoor worden locaties waar agrarisch natuurbeheer wordt uitgevoerd, vergeleken met locaties zonder agrarisch natuurbeheer.

De volgende doelsoorten staan centraal in deze monitoring: heikikker, kamsalamander, rugstreeppad, boomkikker, poelkikker, knoflookpad, bittervoorn, kleine en grote modderkruiper en beekprik. Andere vis- en amfibiesoorten worden natuurlijk ook meegeteld en geregistreerd.

Om dit meetnet tot een succes te maken hebben we jou nodig. Kom je ons helpen? Je kunt je aanmelden via het [aanmeldformulier](#).

ANLb Soorten

Heikikker

Kamsalamander

Rugstreeppad

Boomkikker

Poelkikker

Knoflookpad

Bittervoorn

Beekprik

Kleine modderkruiper

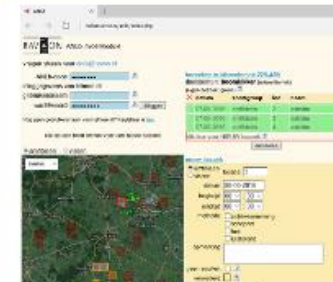
Grote modderkruiper

Aan de slag

Via de [invoermodule meetnet agrarisch natuur- en landschapsbeheer](#) zijn de beoogde locaties te zien, zodat je kunt ontdekken welke locaties bij jou in buurt liggen, en kunnen waarnemingen worden geregistreerd.

Om aan de slag te gaan heb je een registratie bij Telmea nodig, deze is op [telmea.nl](#) aan te vragen.

Invoerportal

[Invoerportaal meetnet agrarisch natuurbeheer](#)

[Handleiding invoermodule](#)

[Veldformulier](#)

Handleidingen

[Handleiding ANLb Amfibieën](#)

Meetnet amfibieën en vissen

tellen.ravon.nl/anlb/index.php

RAVON ANLb invoermodule

[handleiding](#) voor dit invoerportaal
vragen sturen naar anlb@ravon.nl

ANLb-code:

inloggegevens van telmee.nl:
gebruikersnaam:

wachtwoord:

Nog geen gebruikersnaam voor telmee.nl? Registreer u [hier](#).

Klik op een rood kmhok voor een nieuw bezoek

amfibieën vissen

Legend:

- te onderzoeken hokken
- 2 of meer bezoeken
- 1 bezoek
- eigen bezoek

tellen.ravon.nl/anlb/index.php

RAVON ANLb invoermodule

[handleiding](#) voor dit invoerportaal
vragen sturen naar anlb@ravon.nl

ANLb-code:

inloggegevens van telmee.nl:
gebruikersnaam:

wachtwoord:

Nog geen gebruikersnaam voor telmee.nl? Registreer u [hier](#).

amfibieën vissen

[bezoeken in kilometerhok 223-444](#)
doelsoorten: **kamsalamander** (referentie-hok), **boomkikker** (referentie-hok)
(eigen bezoek: groen) ?

datum	soortgroep	loc	naam
13-05-2016	amfibieën	1	gorantelmee
14-05-2016	amfibieën	1	gorantelmee

klik hier voor NIEUW bezoek ?

[verander bezoek](#)

amfibieën vissen

locatie:

datum:

begintijd: :

eindtijd: :

methode: zichtwaarneming
 schepnet
 fuik
 luisterend

opmerking: boomkikker gehoord en kamsalamander eitjes gezien

geen soorten: ?
verwijderd: ?

amfibieën	vissen	man	vrouw	man+vrouw	onbekend	subaduit	juveniel	larf	ei
boomkikker		2							
kamsalamander									2

?

Legend:

- te onderzoeken hokken
- 2 of meer bezoeken
- 1 bezoek
- eigen bezoek

Monitoren in de praktijk – hoe doe je dat?

Wat hebben we nodig?

Checklijst voor het veldbezoek:

- laarzen
- schepnet
- zaklamp
- telformulier/notitieboekje met pen/potlood
- cuvet/vangpotje/fotobakje
- veldkaart/GPS/telefoon
- fotocamera (zeker voor bijzondere waarnemingen)
- terreinbetredingsontheffing
- Flora- en faunaontheffing
- DEET/tekentang of -pincet
- warme en waterdichte kleding
- veel zin
- een flinke rugzak om dit allemaal in op te bergen

Monitoren van vissen – hoe doe je dat?

- Per jaar 2x tussen in april – oktober 15-30 minuten per traject

Monitoren – hoe doe je dat?

Je staat met je schepnet en je rugzak met spullen bij de sloot...

En wat dan? Waar vinden we doelsoorten?

Zoeken naar de meest kansrijke plaatsen (denken als een vis!):

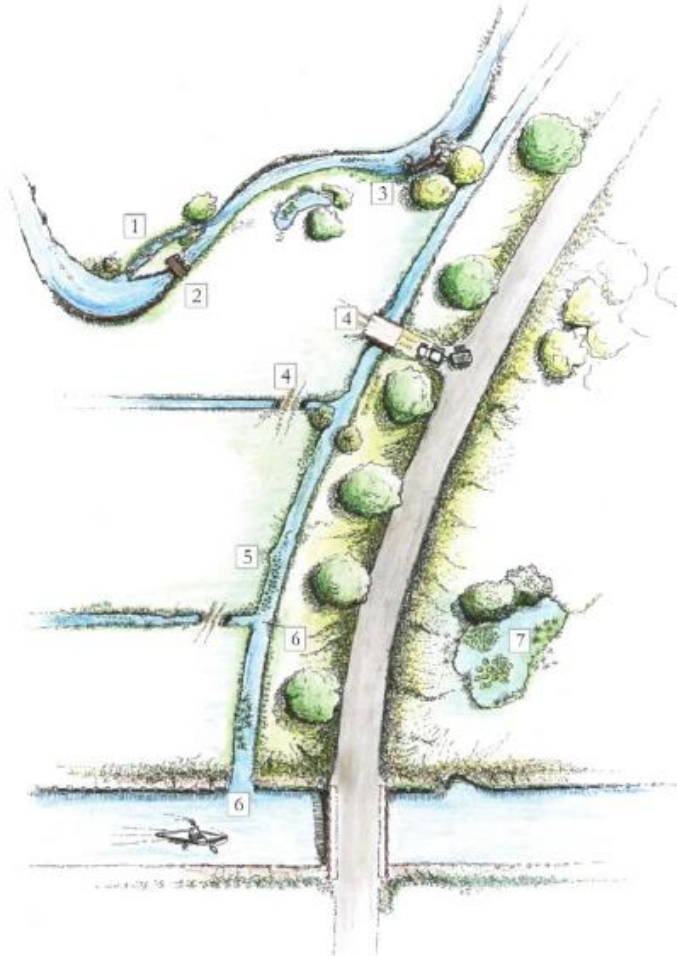
- Vegetatierijke oevers
- Onder struiken en bomen langs de oever
- Nabijheid van duikers, bruggen
- Waterinlaatpunten
- Inhammen en holle oevers
- Doodlopende sloten
- Kruispunten

Monitoren van vissen – hoe doe je dat?

Waar vinden we doelsoorten?

- 1 Snelstromende, ondiepe trajecten, zoals een vispassage rond een stuw
- 2 Stuw
- 3 Overhangende takken
- 4 Bruggen en duikers
- 5 Vegetatierijke oevers
- 6 Diepe delen, vaak te vinden bij mondingen en kruispunten van wateren
- 7 Geïsoleerde wateren, zoals poelen en afgesloten meanders

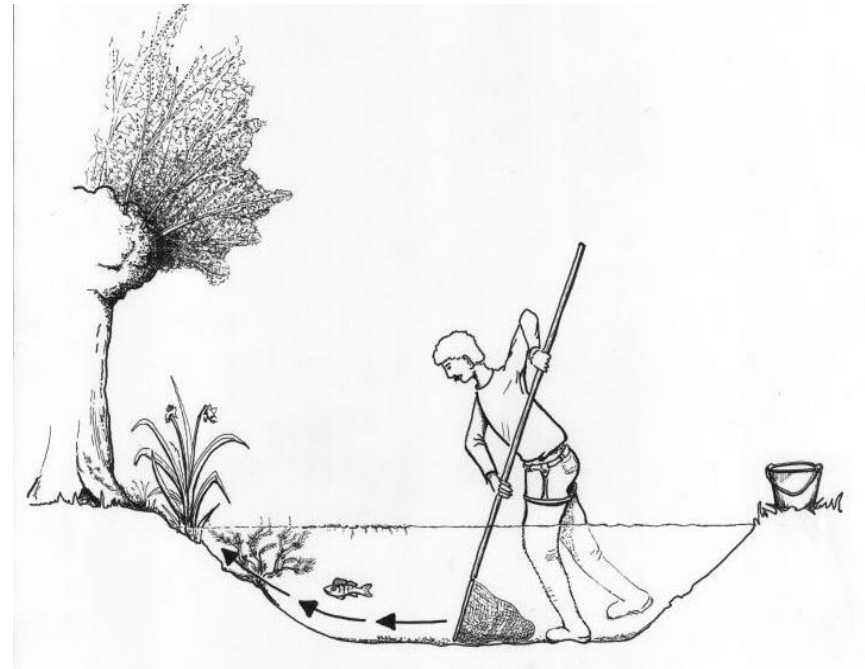
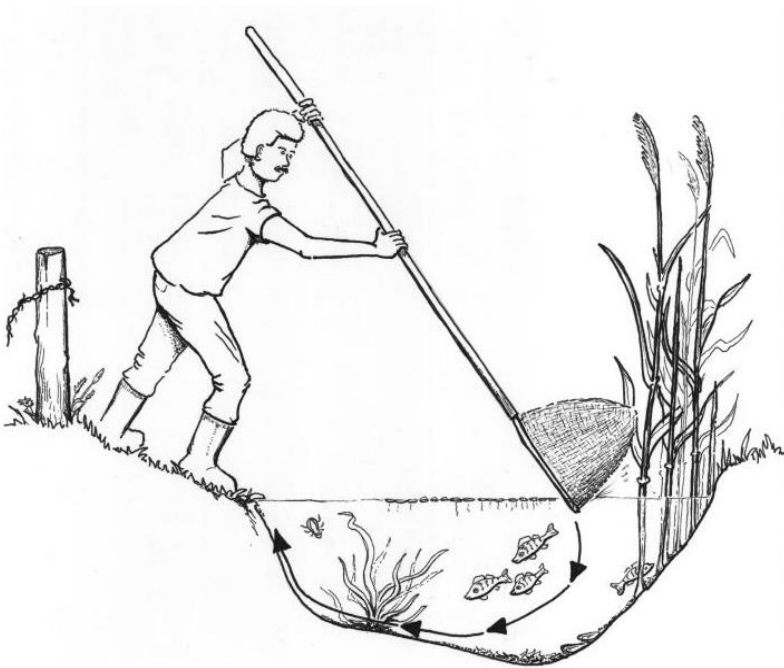
Monitoren van vissen – hoe doe je dat?

Waar vinden we doelsoorten?

Monitoren van vissen – hoe doe je dat?

Techniek

Monitoren van vissen – hoe doe je dat?

Techniek

Monitoren van vissen – hoe doe je dat?

Monitoren van amfibieën – hoe doe je dat?

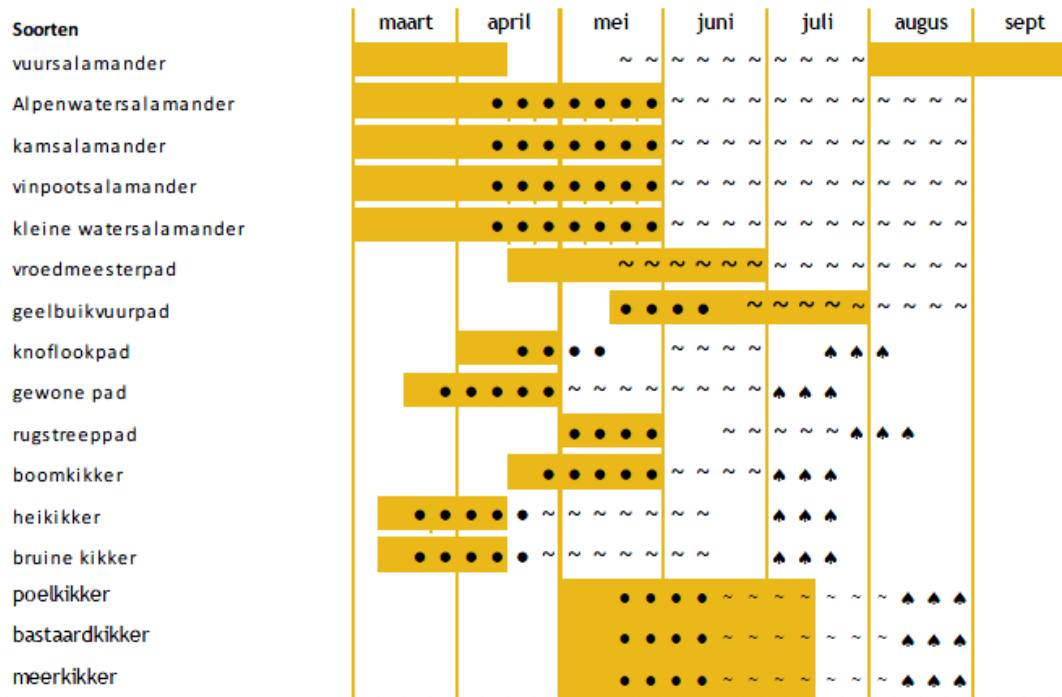
- Per jaar 2 tot 4 bezoeken, waarvan eerste op kooractiviteit

» Eerst luisteren, dan kijken en daarna vangen!

Monitoren van amfibieën – hoe doe je dat?

- Eerst luisteren, dan kijken en daarna vangen

- volwassen dieren
- eieren
- ~ larven
- ▲ pas gemetamorfoseerde dieren

- v = voorkeursmethode
- a = aanvullende methode
- = niet van toepassing

	Geluidswaarneming	Plonzen tellen	Zicht waarnemingen adulten	Zichtwaarneming eieren	Zichtwaarneming larven	Zichtwaarneming juvenielen
vuursalamander			v	a		
Alpenwatersalamander			v		a	
kamsalamander			v	a	a	
vinpootsalamander			v			
kleine watersalamander			v	a	a	
vroedmeesterpad	v		a		a	a
geelbuikvuurpad	a		v	a	a	a
knoflookpad	v		a	a	v	a
gewone pad	a		v	a	a	a
rugstreeppad	v		v	v	a	a
boomkikker	v		a	a	a	a
heikikker	v		v	v	a	a
bruine kikker	v		v	v	a	a
poelkikker	v	a	v	a	a	a
bastaardkikker	v	v	v	a	a	a
meerkikker	v	v	v	a	a	a

Monitoren van amfibieën – hoe doe je dat?

- Eieren

*eisnoer
gewone pad*

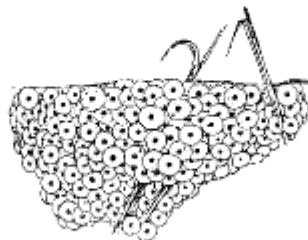
*eisnoer
rugstreepad*

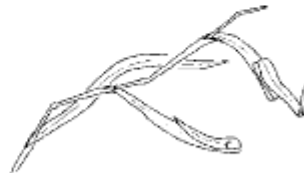
*eisnoer
knoflookpad*

*eiklomp
boomkikker*

*eiklomp hei- of
bruine kikker*

*mannagras met
eitjes van
kamsalamander*

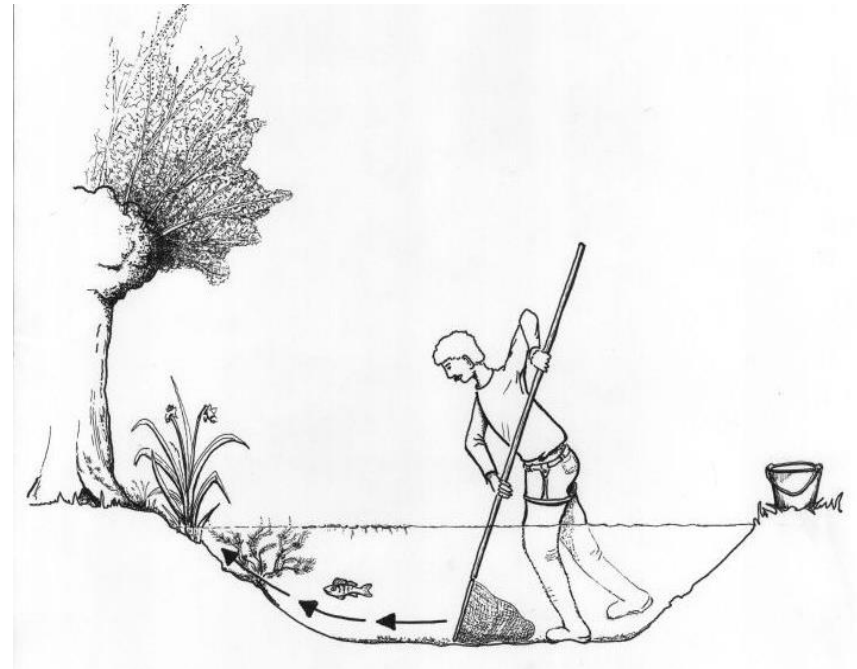
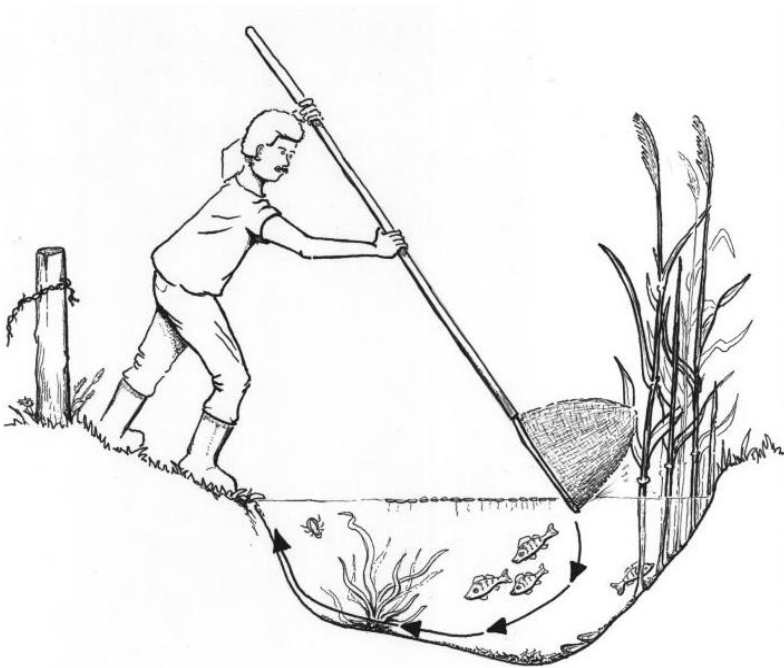
Monitoren van amfibieën – hoe doe je dat?

- Zichtwaarnemingen

Monitoren van amfibieën – hoe doe je dat?

Techniek

Uitvoering Meetnet

- Coördinatie landelijke beleidsmonitoring (vrijwilligers en professionals)
- Contacten met ANV's en collectieven:
  - SCAN (Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer) en coördinatoren
- Contacten met agrariërs 'aan de deur' gesprekken met individuele agrariërs voor betreding en betrokkenheid
- Promotie, werving & mobilisatie vrijwilligers → gebruik maken eigen netwerk (VO & Meetnetten), nieuwe vrijwilligers vanuit ANV's & collectieven, KNNV/IVN, stagiairs

Werving en opleiding

Meetnet Amfibieën en Vissen in het agrarisch gebied van start

Met het schepnet het platteland op!

RAVON ondersteunt de provincies en agrarische natuurverenigingen bij de beleidsmonitoring van amfibieën en vissen voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLB). Via een nieuw ANLB-meetnet wordt onderzocht of dit beheer een positief effect heeft op soorten. Daarvoor worden locaties waar agrarisch natuurbeheer wordt uitgevoerd, vergeleken met locaties zonder agrarisch natuurbeheer.

Voor RAVON staan de volgende doelsoorten centraal: heikikker, kamsalamander, rugstreeppad, boomkikker, poeikikker, knofookpad, bittervoorn, kleine en grote modderkruiper en beekriik. Andere vis- en amfibieënsoorten worden natuurlijk ook meegeteld en geregistreerd.

Om dit meetnet tot een succes te maken hebben we jou nodig. Kom je ons helpen? Meer informatie over het ANLB-meetnet en onderzoeksgebieden bij jou in de buurt vind je op www.ravon.nl/meetnetanlb

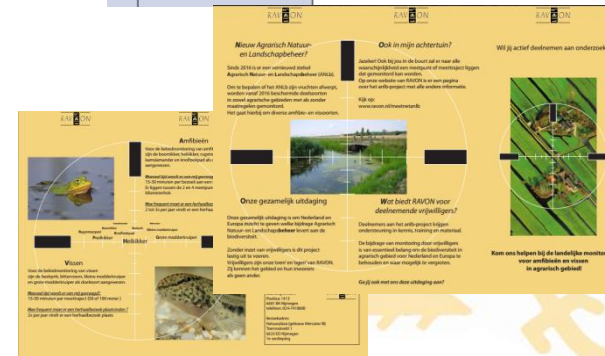
Interesse? Gebruik dan het aanmeldformulier op de website of neem contact op via anlb@ravon.nl of 024-7106500.

Het ANLB-team van RAVON

(Foto: Arnold van Rijsewijk)

- Collectieven & ANV's
- Presentaties
- Facebook
- Nieuwsbrief / magazine
- Huidig netwerk
- Folders

Werving en opleiding

- Ondersteuning in kennis (veldbezoek)
- Ondersteuning in materiaal (schepnet, determinatie boekjes, cuvetten)
- Ondersteuning collectieven bij pakket- en locatiekeuzes

Meer informatie over de beleidsmonitoring of meedoen?

anlb@ravon.nl

www.ravon.nl/meetnetanlb

CONFERENTIE EN LANDELIJKE ANLB DAG

SUCCESVOL BOEREN MET NATUUR

BOERENATUUR.NL
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

Met subsidie van de
Europese Commissie